
Noodzakelijke transities

Steden op zoek naar even noodzakelijke partners

SAMENVATTING

Dit memorandum kwam tot stand in de schoot van het Kenniscentrum Vlaamse Steden, de interlokale vereniging waarin dertien centrumsteden, de Vlaamse Gemeenschapscommissie in Brussel en de Vereniging van Vlaamse Steden en Gemeenten vzw samenwerken.

Na een gefaseerd proces kwamen we tot een gezamenlijk memorandum waarin we vanuit een transitielens kijken naar de hedendaagse stedelijke uitdagingen. We zijn ervan overtuigd dat om deze uitdagingen, die we gerust dreigingen kunnen noemen, de baas te kunnen én in een positieve richting te kunnen sturen, transitie en een grondige wijziging van de manier waarop we werken, noodzakelijk zijn.

Over welke uitdagingen hebben we het? Samengevat kan je stellen dat het enerzijds gaat om een aantal spannende realiteiten in de stad, zoals de schaarse ruimte en het armoedevraagstuk, en anderzijds om twee uitdagingen die parallel lopen met elk stedelijk vraagstuk: de **klimaatdreiging** en de **digitalisering**.

Grote uitdagingen zijn op zich niet nieuw voor steden. Heel wat fenomenen manifesteren zich vooreerst en het sterkst in steden. Overheden, en burgers gaan gedwongen op zoek naar oplossingen. Niet zelden spelen steden dan ook een pioniersrol en is de stad de plaats waar nieuwe noodzakelijke formules, systemen en recepten ontstaan én transities het eerst plaatsvinden. Wel relatief nieuw zijn de absolute urgentie van bepaalde uitdagingen, hun extreme complexiteit, hun mondiale karakter én de combinatie met veel spannende elementen, factoren en dreigingen. Vroeger hadden we complexe problemen, nu praten we over *wicked problems*: vervaarlijk ingewikkelde problemen met meerdere, vaak al even ingewikkelde, eventuele oplossingen waarvan de uitkomst niet makkelijk te voorspellen is. Het wordt steeds duidelijker dat oude recepten en vele gebruikelijke vaardigheden en methodieken niet meer volstaan. Beleidsmaatregelen op korte termijn raken vroeg of laat achterhaald, als er niet tegelijk wordt ingezet op een aantal structurele omslagen. Er is dus nood aan structurele verandering, aan transitie, als antwoord op de grote vraagstukken.

De steden wensen deze transitie aan te gaan en hun kennis, draagkracht en ervaring ten volle in te zetten, ook voor Vlaanderen en het groter geheel. De uitdagingen waarmee we te maken krijgen, zijn, zoals hierboven reeds aangegeven, geen geïsoleerde kwesties, noch geografisch, noch thematisch. Dieren, beken en rivieren, gewassen, cryptomunten, internettrends, vrachtwagenfirma's, apps, en zelfs mensen trekken zich vaak weinig aan van officiële gemeentegrenzen, beleidsdomeinen, kadasters, administraties en andere indelingen en regels. De oplossingen en de noodzakelijke transitie dienen dan ook breed en gedeeld aangepakt te worden. De steden zijn gezien hun eigenheid, kennis, ervaring en pionierskarakter goed geplaatst om een sleutelrol te spelen in deze transitie. Steden hebben ervaring in zowel grote structurele uitdagingen als in kleinschalige vraagstukken, en zijn in staat om zowel het wijkgerichte aan te pakken als het kader vorm te geven. Gebiedsgerichte werking kennen we als geen andere bestuurslaag. Om als steden die rol ten volle te kunnen opnemen en impactvol uit te voeren, zijn bewegingsruimte, samenwerking, vertrouwen en ondersteuning cruciaal. Steden vragen dan ook een sterk Vlaams stedelijk beleid dat hen financieel ondersteunt – want laten we eerlijk zijn: de basisfinanciering staat nu reeds onder druk –, alsook erkent in het spelen van deze belangrijke, maar niet eenvoudige rol. We zijn ervan overtuigd dat inzetten op steden, inzetten op Vlaanderen

betekent. Steden zijn de broodnodige motoren van de noodzakelijke transitie waar we als samenleving voor staan.

Transitie als antwoord op deze uitdagingen is enkel mogelijk mits innovatie, op zowel technologisch als op niet-technologisch vlak, en dit in combinatie met een krachtige overheid. Een overheid met een sterk, maar wendbaar stedelijk beleid, dat de stedelijke agenda in twee richtingen ondersteunt: de toekomstagenda mee opbouwen en tegenwerkende regimes afbouwen. Om deze transitie op gang te trekken, verwachten steden van de Vlaamse overheid en van andere overheden nieuwe instrumenten en kaders, andere regelgeving en een wervend verhaal richting burgers en bedrijven, dat steden op het terrein kunnen versterken. Ook verwachten steden een sterke interbestuurlijke en een sectoroverschrijdende samenwerking op alle bestuursniveaus. Verder moeten oplossingen gefaciliteerd worden in co-creatie en coproductie tussen overheid, bedrijven, kennisinstellingen, middenveldorganisaties en de (georganiseerde) burger. De steden vragen een ondernemende, toekomstgerichte overheid die in oplossingen denkt in plaats van in regels. Transitie vraagt visie én de wil en daadkracht om die visie te vertalen, en te implementeren. Dit implementeren kan niet zonder het ter beschikking stellen van de gepaste middelen en flexibele ondersteuningsvormen.

Wanneer we vanuit een stedelijke beleidsbril naar transitie kijken, detecteren we drie belangrijke, terugkerende aandachtspunten die men steeds

dient mee te nemen. We vragen de Vlaamse Overheid dan ook om deze toetssteen bij elk vraagstuk en elke mogelijke oplossing te hanteren.

1. Transitie voltrekt zich in een ruimte die reeds drager is van heel wat complexe uitdagingen.

Je kan de stedelijke ruimte beschouwen als de optelsom van de vele, uiteenlopende behoeften van al haar gebruikers. Elk van deze behoeften (transport, energie, wonen, recreatie, groen, gemeenschapsvoorzieningen ...) heeft

een systemische realiteit, verhoudt zich tot andere behoeften en interageert hiermee. De tweedimensionale en planmatige aanpak van stadsontwikkeling is voorbijgestreefd.

2. Steden beogen sociale rechtvaardigheid.

Transitie betekent niet automatisch meer rechtvaardigheid. Sociale rechtvaardigheid zou standaard moeten zijn in alle regelgeving en uitvoering , maar is dit in de praktijk niet.

Daarom vragen steden om de impact van maatregelen op financieel of sociaal minder sterke bevolkingsgroepen, maar ook op bijvoorbeeld een wijk of de woningmarkt, zorgvuldig in te schatten.

3. De urgentie en het tekort aan menselijke en financiële capaciteit en middelen vragen meer dan ooit om impactvolle keuzes en impactgestuurde beslissingen.

We bevinden ons in een klimaat van beperkte middelen en besparingen. Toch is er een wildgroei aan projectoproepen en subsidiesystemen, en een versnippering van beleidsinitiatieven. Initiatieven

waarvan niet bekend is of ze werkelijk bijdragen aan de beoogde grote doelen. Naast samenwerking en de stroomlijning van initiatieven is impactmeting meer dan ooit aan de orde.

CONCREET

Vanuit onze visie en de aanwezige noden formuleren we in het memorandum een reeks concrete vragen richting de Vlaamse overheid. Een kleine greep uit die vragen:

Steden verwachten dat de Vlaamse overheid inzet op wijkgerichte transitieprocessen die dicht bij de burgers staan, én die processen ook actief ondersteunen.

Steden wensen hun ruimtelijk beleid te koppelen aan noodzakelijke investeringen en acties voor energietransitie en klimaatadaptatie. Dit onder meer door investeringen en activiteiten van nutsmaatschappijen en van relevante Vlaamse agentschappen af te stemmen op het lokaal beleid, lokale situaties, en lokale plannen en acties.

Steden vragen bijzondere aandacht voor de opdracht om het eigen, publieke patrimonium, dat een sleutelrol speelt in het vervullen van centrumfuncties, te renoveren en emissievrij te maken. Een complexe en financieel zwaarwegende opdracht, die men duidelijk niet kan realiseren binnen de huidige investeringsbudgetten en kaders.

De steden wensen een open debat over regionale samenwerking of fusies tussen steden en de omliggende gemeenten. Vanuit ruimtelijk oogpunt zijn steden en de nabijgelegen gemeenten sowieso met elkaar verbonden. Het is dan ook logisch, en het meest impactvol, dat bepaalde uitdagingen gezamenlijk worden aangepakt. Steden onderstrepen dat deze ruimtelijke visie centraal zou moeten staan in het fusiegebeuren.

Steden verwachten dat de Vlaamse overheid sterke pools van specialisten organiseert die door steden op het terrein ingezet kunnen worden ter versterking van het lokale beleid.

Steden vragen een Vlaams beleid dat inzet op primaire ruimtelijke goederen en sociale grondrechten, zoals betaalbare en passende woningen, bereikbaarheid van jobs, nabijheid van groen en een veilige, gezonde en klimaatneutrale leefomgeving.

Steden vragen specifieke aandacht voor een kwalitatieve, permanente monitoring en impactmeting voor de onderbouw van klimaatbeleid. Versnelling is dringend nodig.

Dit memorandum maakt de urgentie duidelijk. En toont de bereidwilligheid om samen aan tafel te gaan zitten, en met de beperkte middelen die er zijn tot zo goed mogelijke oplossingen te komen voor onze steden, voor Vlaanderen en voor de burgers van de toekomst. Die toekomst is wat er werkelijk op spel staat en tevens het meest uitdagende aspect van de hedendaagse vraagstukken. De urgentie zit in de hoofden, maar is voor velen nog niet voelbaar, niet iets van elke dag. Ook dat vraagstuk wensen we samen met de Vlaamse overheid aan te pakken.